

TÀI NĂNG VÀ VIỆC SÁNG TẠO THEO ĐƠN ĐẶT HÀNG

Chúng ta đang chống sân khấu thương mại, uốn nắn những quan niệm thô thiển đưa sân khấu chạy theo đề tài, phục vụ thời sự. Nay lại đưa ra chuyện đặt hàng cho sân khấu, thì mới nghe đã thấy gai cả người. Nó có chiều hướng như là gò bó, hạ thấp nghệ thuật, xem nghệ thuật giống như là hàng hóa. Mà lại nói đến chuyện đặt hàng cho tài năng nữa thì thật là quá thể. Tài năng là thứ phải dành cho nó một sự tự do tuyệt đối. Nó bất ngờ đến cả với những người đang sáng tạo ra nó. Như con chim, chỉ cần thả vào khoảng trời trong veo là nó sẽ lãnh lót. Hãy khoan, cứ cho phép tôi được mạo muội là người sáng tạo, thì thấy việc sáng tạo không đến nỗi linh thiêng đến thế. Nghiệm ra, nhiều khi được trân trọng quá hóa sự gò bó. Nếu có ai nghĩ rằng cái bông hồng kia, là loại hoa đẹp thơm tho nên chỉ nên tưới nước lã cho tinh khiết thì gay go. Xin cứ đến thăm dân trồng hoa vùng Ngọc Hà mà hỏi. Không phải họ đã tưới hoa bằng thứ nước cất hay nước sôi để nguội. Người tài của ta nhiều năm nay vì được trân trọng quá nên dói. Ngành nghệ thuật nào cũng giống nhau ở một điểm này: Khi là thợ thì no, nhưng đã thành tài, đạt đến độ bậc thầy lại dói. Nghe cứ như là chuyện nghịch lý, nhưng lại thật - thật đến mức không cần phải dẫn giải nữa.

Mới đây nghe tin cấp trên rất thông cảm với dói khổ của tài năng nên thông báo cho các hội sáng tạo lên danh sách để có trợ cấp. Thật là một việc rất đáng làm và phải làm ngay. Nhưng rồi trộm nghĩ: Giá như tạo điều kiện cho người tài có việc làm, để họ được no đủ bằng chính tài năng của họ thì tốt biết bao nhiêu. Tôi xin trở lại câu chuyện đặt hàng. Đặt hàng chính là một biện pháp hữu hiệu giúp cho những người có thực tài được mang khả năng trí tuệ của mình làm ra những tác phẩm có giá trị. Đừng lo người nghệ sĩ do đặt hàng, do chạy theo công việc

mà khiên cưỡng phải làm ra những tác phẩm mà mình không muốn. Chúng ta đều hiểu: Chính nguyện vọng sáng tạo của người nghệ sĩ đã xác định ra định hướng văn nghệ của Đảng, chứ không phải là nơi nào rơi xuống. Chính vì lẽ đó mà Nghị quyết 05 của Bộ Chính trị về nâng cao trình độ quản lý văn nghệ đã được toàn thể văn nghệ sĩ ta hoan nghênh. Hơn nữa ở đây còn có một chân trời hết sức rộng mở cho nguyện vọng cá nhân. Người nghệ sĩ hoàn toàn có thể chọn lựa lấy một lãnh vực sáng tạo phù hợp với mình. Xin cũng đừng ai nghĩ rằng những nghệ sĩ của ta sẵn sàng nhận sáng tạo bất cứ cái gì khi có đặt hàng. Theo tôi được biết thì gần đây nhiều hợp đồng từ nước ngoài của kiểu bào ta muốn dựng lại những tác phẩm từ thời tiền chiến, hoặc để tài không dính đến cách mạng. Họ bỏ ra một số đô la khá lớn để mua. Nhưng không phải vì thế mà họ đã thu hút được tài năng tham gia.

Trong thực tế không phải chúng ta chưa từng làm công việc đặt hàng này. Các đoàn nghệ thuật, các sở, ty văn hóa cũng đã đặt hàng đấy chứ. Chẳng phải không ít đoàn nghệ thuật đã được Sở Tài chính hỗ trợ bỏ ra hàng 40- 50 triệu thuê cả một ê-kíp làm một vở theo những đề tài truyền thống, đã sử dụng đủ những trò câu khách là gì? Nhưng những hợp đồng này cũng không cuốn hút được những nghệ sĩ chân chính, có trách nhiệm tham gia.

Thử hỏi: còn gì sung sướng hơn với những người sáng tạo chân chính khi nguyện vọng sáng tạo của mình lại có chỗ đặt hàng, có đầu ra đảm bảo; không phải dấn vật mình trong quá trình sáng tạo, làm ra tác phẩm để rồi xếp nó vào ngăn kéo.

Hãy nói một cách cụ thể hơn: chúng ta đang đứng trước năm 1990, cột mốc của những sự kiện lớn về Bác Hồ, về Đảng và Nhà nước. Đồng thời lại là năm có những chuyển biến đáng mừng trong công cuộc đổi mới của Đảng và nhân dân ta... Đất nước ta có cần những tác phẩm sáng tạo về cuộc đời hết lòng vì nhân dân, vì cách mạng của Bác? Về lịch sử cách mạng, về đổi mới?

Chúng ta chưa hề đặt hàng cho bất cứ một tài năng nào, nhưng tôi biết rất nhiều nghệ sĩ đã đi vào các lãnh vực này mà sáng tạo một cách tự nguyện. Đã xuất hiện hàng chục phác thảo viết về Bác Hồ, về cách

mạng và đổi mới. Nếu những người nghệ sĩ này được đặt hàng để có thêm điều kiện sáng tạo, thì chắc chắn công việc sẽ tốt đẹp hơn nhiều. Nhất là nếu sự đặt hàng này không phải chỉ nhằm thực hiện đối với người viết vở, mà với cả những đạo diễn và diễn viên thể hiện.

Chắc sẽ có người đặt ra câu hỏi: Liệu công việc này có tốn kém không? Tôi xin đoán chắc rằng nó sẽ giảm đi cho chúng ta những chi phí không hiệu quả mà chúng ta mắc phải nhiều năm nay.

Đã có lần tôi than phiền về việc thiếu tiền nong cho hoạt động nghệ thuật của Hội với một đồng chí quản lý kinh tế Nhà nước. Đồng chí hỏi lại tôi: Hội đồng chí có khả năng chi tiêu bao nhiêu tiền cho nghệ thuật? Tôi lúng túng, không dám trả lời, nhưng chợt nghĩ: Chi một đồng tiền vào nghệ thuật cho có hiệu quả là khó lắm. Không phải cứ đổ nhiều tiền vào là có tác phẩm, là làm nên được người tài đâu. Có nơi ta đã đổ hàng trăm triệu cho một đoàn nghệ thuật mà vẫn không có một tác phẩm nào nên hồn, không có bóng dáng một tài năng nào xuất hiện.

Tôi nghĩ, đặt hàng là một biện pháp làm cho đồng tiền chi cho nghệ thuật có hiệu quả. Khuyến khích được tài năng, thực hiện tốt định hướng sáng tạo trong nghệ thuật và để nghệ thuật sân khấu trở thành món ăn tinh thần của công chúng yêu sân khấu.

Cũng xin tiết lộ thêm: Đây không phải là điều gì mới mẻ. Hầu hết các Nhà nước coi nghệ thuật là bộ mặt tinh thần của mình, kể cả các nước không xã hội chủ nghĩa. Nếu các bạn khi xem truyền hình, những tác phẩm nghệ thuật có tiêu đề: *Làm theo đơn đặt hàng*. Thì chính nó là sản phẩm của biện pháp mà trên đã nói.

Tháng 12-1989